



Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Hjelm Hede, Flyndersø og Stubbergård Sø

Natura 2000-område nr. 41
Habitatområde H41
Fuglebeskyttelsesområde F29

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Hjelm Hede, Flyndersø og Stubbergård Sø
Natura 2000-område nr. 41
Habitatområde H41
Fuglebeskyttelsesområde F29

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram, Natura 2000-planer, hede, højmose, stilkege-krat, rigkær, kildevæld, søer, surt overdrev, blank seglmos, fiskeørn

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen Vestjylland
Holstebrovej 31
6950 Ringkøbing
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBE nr.

978-87-7091-139-9

ISBN nr.

978-87-7091-140-5

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Surt overdrev, tidvis våd eng og næringsrig sø.
Fotograf: Karen Thingsgaard

Resume:

Natura 2000-plan for Hjelm Hede, Flyndersø og Stubbergård Sø (nr. 41). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse



Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	12
Igangværende pleje og genopretning	14
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	15
<i>Vurdering af tilstand</i>	15
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	19
Målsætning	21
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	22
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	22
<i>Modstridende interesser</i>	23
Indsatsprogram	24
<i>Generelle retningslinjer</i>	25
<i>Konkrete retningslinjer</i>	25
<i>Forslag til virkemidler</i>	26
Sammenhæng og synergi med vandplan	26
Strategisk miljøvurdering	27
Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	28
Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	29
Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	30
Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen	33



Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

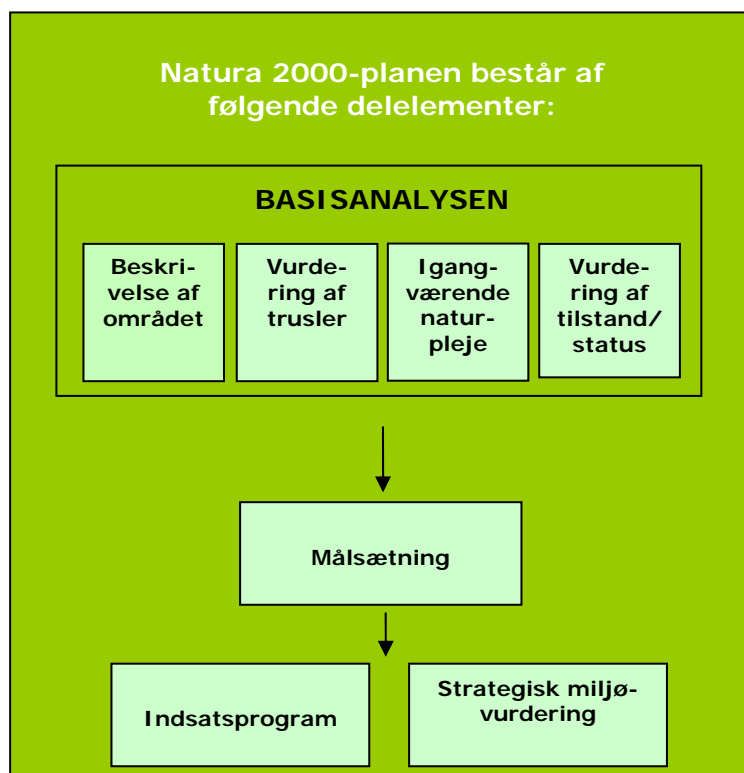
Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.



Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for områdets handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Limfjorden og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 2170 ha og afgrænses som vist på bilag 1. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H41 og Fuglebeskyttelsesområde nr. F29. På Naturstyrelsens hjemmeside [Naturstyrelsens hjemmeside](#) samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Natura 2000 plan

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 41		
Naturtyper:	Lobeliesø (3110) Næringsrig sø (3150) Brunvandets sø (3160) Våd hede (4010) Tør hede (4030) Surt overdrev (6230) Højmose (7110)	Nedbrudt højmose (7120) Hængesæk (7140) Kildevæld (7220) Rigkær (7230) Stilkeke-krat (9190) Elle- og askeskov (91E0)
Arter:	Stor vandsalamander (1166) Damflagermus (1318)	Odde (1355) Blank seglmos (1393)

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 29		
Fugle:	Rørdrum (Y) Stor skallesluger (T)	Fiskeørn (Y)

Figur 2. Naturtyper, fugle og andre arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området.

Natura 2000-området omfatter et istidslandskab dannet nær isens hovedopholdsline under sidste istid. Flyndersø og Stubbergård Sø er således dannede i en tunneldal, der var opfyldt med dødis, og hedesletterne er dannet af smeltevandssand. Områdets nordlige del med den ca. 8 km lange hedesø, Flyndersø, og en række dødishuller med søer og højmosedannelser på begge sider af søen, er et af de steder i Danmark, hvor man bedst kan iagttage de geologiske istidsfænomener. Nutidens landskab afslører således tilstedeværelsen af både et bundmorænelandskab med en tunneldal, og endnu et landskabslag, nemlig den smeltevandsslette med dødishuller, der overlejrede bundmorænen.

Området omfatter de arealer på Hjelm Hede, som ikke er nåletræsplantager eller opdyrkede. De store arealer med våd og tør hede rummer karakteristisk hedevegetation, herunder en stedvis veludviklet lav-flora.

Flyndersø og Skallesø er udpeget som fuglebeskyttelsesområde. Den 423 ha store Flyndersø er opdelt i to store bassiner. Begge bassiner er i dag eutrofierede og uklare med en meget begrænset udbredelse af undervandsplanter. Flyndersø har via Stubber Å forbindelse til den ca. 4,5 km lange Stubbergård Sø, der ligeledes er en del af tunneldals- og dødislandskabet. Stilkeke-krattene langs østsiden af Flyndersø anses for at være oprindelige. Langs vestsiden af Flyndersø findes Estvadgård Plantage, der hovedsagelig består af nåletræer med spredte bevoksninger af løvtræ. Kun en lille del af plantagen, samt egekrattet helt ned mod Flyndersø, er del af Natura 2000 området. Her finder man bl.a. det i Danmark meget sjældne levermos,

krumbladet stødmos (*Nowellia curvifolia*), der er knyttet til dødt ved i skove med lang kontinuitet og høj luftfugtighed.



Stilkeke-krattet ved Flyndersø er højt målsat.

Foto: Karen Thingsgaard

I denne del af Natura 2000 området ligger også dødishullet "Mørkesø", som er en naturligt næringsfattig sø, en såkaldt lobeliesø med forekomst af sortgrøn bransenføde og tvepibet lobelie. Flere af de små højmoser, der er dannet i dødishuller, er afgravede og i varierende grad ved at regenerere mod sekundær aktiv højmose. I området findes enkelte helt uberørte, meget små aktive højmoser. Specielt skal den lille mose NØ for Snævringen og nord for højmosen "Hatten" nævnes. Denne mose rummer "en miniature" højmosevegetation med intakt lagg-zone og moseplan – et meget sjældent bevaret fænomen i Danmark.



Intakt, lille højmose med laggzone, højmoseplan og tuer og høljer. Meget sjældent syn i Danmark. Foto: Karen Thingsgaard

Natura 2000 plan

Langs vestsiden af Flyndersø forekommer hængesæk med tørvemos. Den 77 ha store lavvandede, næringsrige Skallesø har en begrænset undervandsvegetation, som dog omfatter enkelte forekomster af arter som bændel-vandaks og glinsende vandaks. Skallesø er omgivet af store arealer med drænedede ferske enge og moser, som kun delvist er kortlagte og tilstandsvurderede. Hængesæk med meget store bestande af bl.a. butfinnet mangeløv forekommer visse steder ved Skalle Sø. Langs Stubber Å findes forskellige kærtyper, herunder habitatnaturtypen rigkær, ligesom der findes hængesæk. Skrænterne langs vestsiden af ådalen består for størsteparten af tør hede og surt overdrev.



*Surt overdrev, kildevæld og rigkær ved Stubbergård Sø.
Foto: Karen Thingsgaard*

Den 153 ha store, hovedsagelig lavvandede Stubbergård Sø, er meget eutrofieret på grund af intensiv landbrugsdrift i oplandet, tidligere udledning af spildevand og tidligere dambrugsdrift. Ved den nordvestlige ende af søen findes flotte, græssede sure overdrev med fritstående almindelig ene og hvidtjørn.



Græsset surt overdrev med fritstående almindelig ene. Nær klosterruinen ved Stubbergård Sø. Foto: Karen Thingsgaard, juni 2010.

Inden for dette område findes også et veludviklet rigkær, som stedvis er påvirket af kildevæld. Kæret rummer blank seglmos (*Hamatocaulis vernicosus*) og andre sjældne, habitatkarakteristiske planter som tvebo star og loppe star, samt piberensermos (*Paludella squarrosa*). Ved Ladegård Sø er udviklet en karakteristisk hængesæk af tørvemos.



Hede og hængesæk i dødishul. Hjerl Hede. Fotograf: Karen Thingsgaard

En gammel afvanding af dalen med Ladegårds Sø har betinget forekomst af en mosaik af hængesæk og skovbevokset tørvemose, ligesom der er en sekundær forekomst af tidvis våd eng på et tidligere moseareal, der i dag ikke længere er tørvedannende.

Den sydvestlige del af Stubbergård Sø's opland udgøres hovedsagelig af intensivt dyrkede arealer.



Blank Seglmos (*Hamatocaulis vernicosus*)
Foto: Karen Thingsgaard 2007

På skrænterne ved østsiden af Stubbergård Sø forekommer græssede sure overdrev. Neden for skrænterne er der stedvis forekomst af både kildevæld og rigkær. Kildevældene rummer store botaniske og naturbevarelsesmæssige interesser, herunder den største population af blank seglmos i det vestlige Danmark. Vældene har tidligere også huset den stærkt truede gul stenbræk.

Den vestlige del af Mogenstrup Hede, der delvis grænser til Stubbergård Sø's østside er under tilgroning. Østbredden af søen udgøres derudover af nåleskovsplantage udenfor habitatområdet, samt et mindre areal med stilkekrat.

I 2007 er 18 mindre søer i området blevet kortlagt som naturligt næringsrige søer og vandhuller.

Hjelm hede, Flyndersø og Stubbergård sø med omgivende arealer er vigtige fugleområder. Her yngler Danmarks eneste par fiskeørne, samt arter som rørdrum, isfugl, toppet lappedykker og rødrygget tornskade blandt mange andre. Området er ligeledes en vigtig lokalitet for rastende trækfugle som stor skallesluger og hvinand. Stor skallesluger har i de seneste år været inde i en tilbagegang *på nationalt plan*.



*Stor skallesluger har en vinterrasteplass i Flyndersø.
Foto: Peter Bundgaard Jensen*

Natura 2000 området omfatter flere vandløb, Flere af disse har gode fysiske forhold. Vandløbene i området er imidlertid generelt belastede med næringsstoffer og/eller organisk stof og invertebratfaunaen indeholder således kun få rentvandsindikerende arter.

Damflagermus er en sjælden art, som Danmark har en særlig international forpligtigelse for. Under Miljøministeriets overvågning af flagermusearter, blev der i 2007 foruden damflagermus også registreret forekomst af flere andre arter ved sydenden af Stubbergård Sø.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Hjelm Hede, Flyndersø og Stubbergård Sø findes der en mere detaljeret gennemgang af arterne og naturtyperne på områdets udpegningsgrundlag. Se [Naturstyrelsens hjemmeside](#)

Natura 2000-området ligger i Skive og Holstebro Kommuner og indenfor vandplanområdet hovedvandopland Limfjorden.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirking vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, at der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering

Arealerne med rigkær, hængesæk og kildevæld er med undtagelse af et enkelt areal under tilgroning. Arealerne formindskes ved tilgroning med bl.a. pilearter og høje urter og græsser. Dette indebærer, at levestederne for de tilknyttede dyre- og plantearter forringes, og arterne dermed har større risiko for at uddø på grund af manglende mulighed for opretholdelse af sunde større populationer.

Næringsstofbelastning af søer i området udgør en alvorlig trussel. Der er sket forbedringer de senere år, men yderligere tiltag anses for nødvendige for at opnå god naturtilstand i søer og vandløb. God vandkvalitet er en forudsætning for dette. Næringsstofbelastningen anses at være problematisk for stor skallesluger, der er afhængig af en god fiskefauna i søerne. Næringsstofbelastning er en væsentlig trussel mod potentielle forekomster af stor vandsalamander i områdets småsøer og vandhuller.

Luftbåren deposition af kvælstof overstiger den laveste ende af tålegrænseintervallet for surt overdrev, tør hede, våd hede, hængesæk, aktiv højmose, nedbrudt højmose, rigkær og begge skovtyper. Den høje ende af tålegrænse-intervallet er overskredet i næsten hele skoven, på alle højmosearealer, to tredjedele af hængesækkene og mere end halvdelen af de sure overdrev. I tillæg kommer de næringsfattige søtyper, lobeliesø og brunvandet sø, hvor tålegrænseintervallet også er overskredet.

Tilgroning. Der er i varierende omfang tilgroning i form af uønsket opvækst af træer og buske på alle lysåbne naturtyper, herunder rigkær, ligesom der er tilgroning med høje urter og græsser på det af levestederne for blank seglmos, der rummer den største kendte bestand indenfor området i dag. Dette forringer levestederne for blank seglmos og andre af naturtypens lyskrævende arter. Potentielle ynglevandhuller for stor vandsalamander er under hastig tilgroning. Dette er en af de største trusler mod artens eksistens i området.



Tilgroning er en trussel mod lysåbne naturtyper uden ekstensiv drift eller pleje, blandt andet flere af området rigkær og kildevæld. Stubber Å 2008. Foto: Karen Thingsgaard

Uhensigtsmæssig hydrologi primært som følge af dræning udgør især en trussel mod rigkær og kildevæld, samt nedbrudt højmose og aktiv højmose indenfor området. Følgelig omfatter truslen levesteder for blank seglmos og en række sjældne arter, der er knyttet til rigkær og kilder.

Invasive arter er i dag et problem på store arealer, og bjergfyr, og andre invasive arter, samt uønskede hjemmehørende arter, der optræder invasivt, søges kontrolleret.

Uhensigtsmæssig drift. Intensiv skovdrift kan medføre, at skovnaturtyper forringes eller ødelægges. Der er konstateret udbredt ophør med græsningsdrift på store arealer med stilkege-krat i området. Der er i øvrigt en utilstrækkelig beskyttelse af skovnaturtyper mod bl.a. konvertering til andre arter.

Igangværende pleje og genopretning

For at forbedre vandkvaliteten i Stubbergård Sø, er der udført biomanipulation (fjernelse af fredfisk) i perioden 2005 - 2007. Undervandsplanternes udbredelse var meget begrænset før sørestaureringen iværksattes. Indgrebet har ført til en forbedret sigtddybde og en forøgelse af undervandsvegetationens udbredelse. Det er endnu for tidligt at fastslå omfanget af effekten af biomanipulationen.

Hjelm hede, Flyndersø og Stubbergård Sø er fredet. Store arealer i Natura 2000-området plejes ved græsning eller hedepleje.

Stilkege-krattet er for langt størstedelens vedkommende omfattet af egekrataftale. På Hjerl Hede har der været foretaget en mindre plejeindsats i egekrattene i området omkring Flyndersø.

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

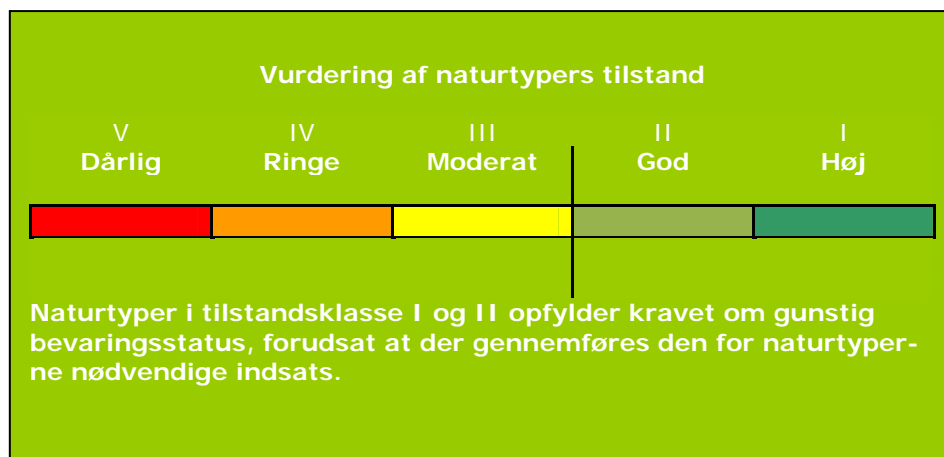
For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

For skovtyperne i området gælder, at det kun er fredskovpligtige arealer, som på nuværende tidspunkt er kortlagt. Således er tilstanden nedenfor kun vurderet for fredskovpligtige skovnaturtyper. For skovtypen elle- og askeskov gælder, at der kun er fundet mindre arealer i mosaik med stilkege-krat. Der er ikke registreret specifikke data (herunder arealdata) for denne skovtype, hvorfor bevaringsprognosen vurderes som for stilkege-krattet.

Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden i 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper. Naturtyperne er kortlagt i dels basisanalyserne, dels i en efterfølgende kortlægning. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drænggrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

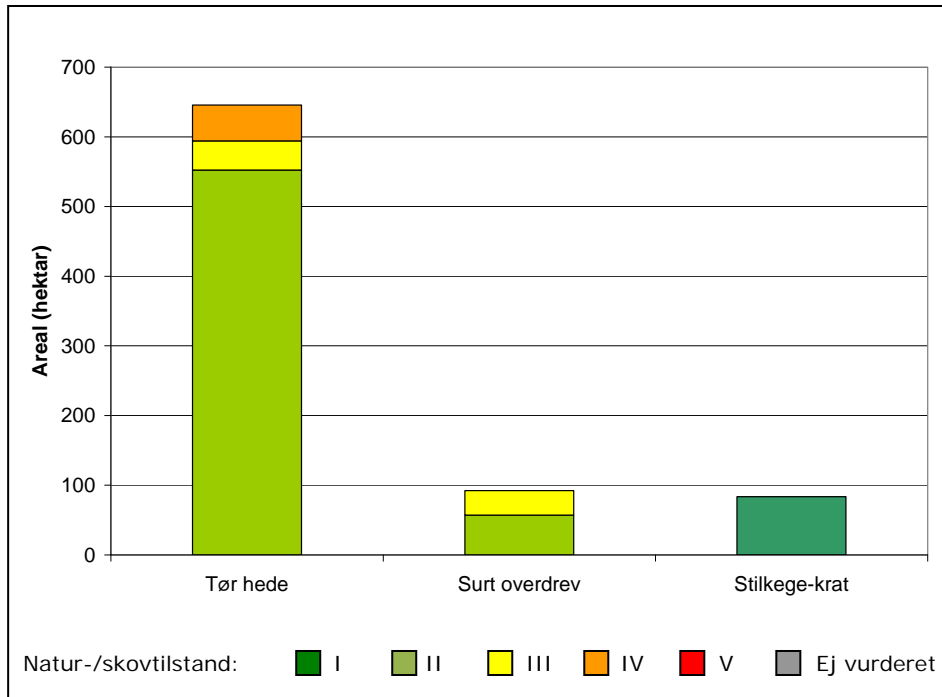


Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

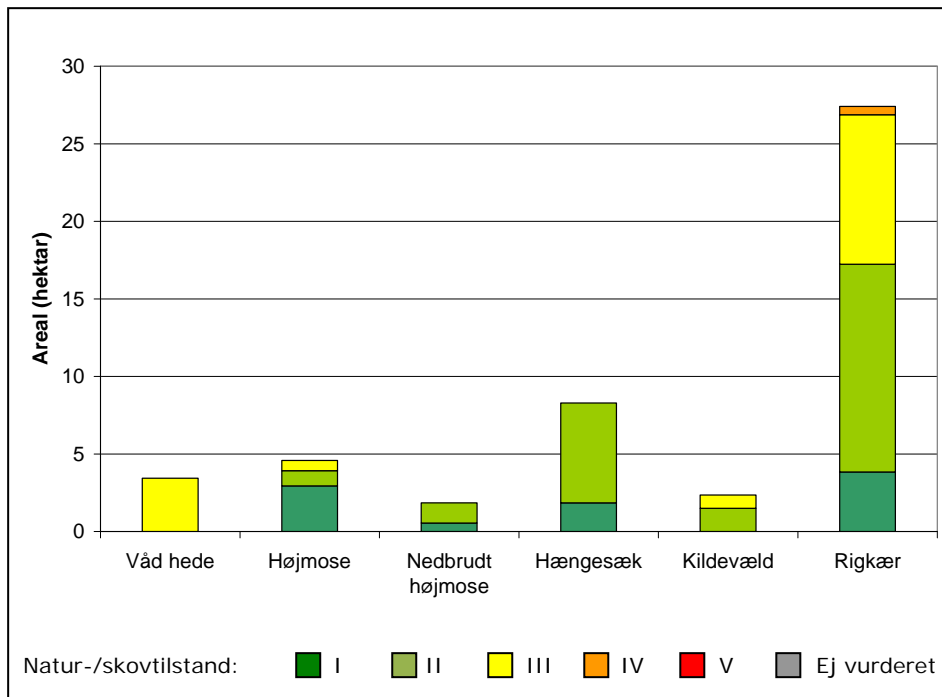
Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

I figur 4a og 4b er vist natur/skovtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

Natura 2000 plan



Figur 4a. Natur/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets tørbunds naturtyper, som er tilstandsvurderet.



Figur 4b. Naturtilstand for de af Natura 2000-områdets mest vandafhængige naturtyper, som er tilstandsvurderet.

Natura 2000 plan

I det følgende nævnes eksempler på tilstandsvurderinger i området (se figur 4a og 4b).

For rigkærenes vedkommende er både artstilstanden og strukturen høj på 14 % af arealet, mens andre 33 % har høj artstilstand og god struktur. For 35 % af arealet med rigkær er situationen imidlertid, at artstilstanden er god, men strukturen moderat til ringe. At artstilstanden her ikke følger strukturtilstanden tæt, skyldes at tilgroningen endnu ikke er så fremskreden, at alle de karakteristiske rigkærsarter er forsvundne. Forskellen på arts- og strukturtilstand viser, at her er der et betydeligt plejebehov. Hvis der ikke foretages en plejeindsats på arealerne, vil artstilstanden forværres relativt hurtigt og både struktur- og artstilstand bevæge sig mod dårlig tilstand.

De sure overdrev har en påfaldende ringe til moderat artstilstand i betragtning af god til høj struktur og lang kontinuitet. Årsagen skal muligvis søges i forrykkede konkurrenceforhold mellem arter på grund af overskridelse af naturtypens øvre tålegrænser på ca. 57 % af arealet. Den nedre tålegrænse er overskredet på resten af arealet.



Græsset, surt overdrev med flot struktur på skrænter ved Stubbergård Sø. Ved foden af skrænterne forekommer kildevæld, rigkær og tidvis våd eng. Foto: Karen Thingsgaard, juni 2010.

Næsten hele arealet med tør hede befinder sig i god tilstand hvad angår struktur, og også artsindholdet er godt eller højt på store arealer (85 %). Samlet set bliver naturtilstanden god på 86 % af arealet. De resterende ca. 15 % er derimod i ringe eller dårlig forfatning hvad angår artsindhold, men god tilstand hvad angår struktur. Arealer med god struktur og dårligt artsindhold kan være arealer, der er retablerede efter længere tids tilgroning. Da vil strukturen relativt hurtigt kunne blive god, mens det tager lang tid før artsindholdet bliver tilfredsstillende – i nogen tilfælde vil det være urealistisk at forvente indvandring af habitatkarakteristiske arter, der kan hæve artsindholdet til høj tilstand, dersom spredningskilder ikke er indenfor en passende radius af det retablerede areal. God tilstand vil dog som regel kunne opnås ved god og varieret pleje over længere tid.

For våd hede er situationen, at strukturen på hele arealet er ringe idet, der er konstateret tilgroning og problemer med hydrologien. Artstilstanden er fortsat god, dvs. potentialet for at bringe arealerne i god tilstand er til stede ved afhjælpning af de faktorer, der betinger den dårlige struktur.

Der er kortlagt 83 ha stilkege-krat. Hele arealet er vurderet til høj skovtilstand.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området [Naturstyrelsens hjemmeside](#)

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5).

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås inden for hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura

Natura 2000 plan

2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtypers og arters udvikling.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i gunstig eller ugunstig prognose. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- Odder, på baggrund af viden om artens forekomst inden for området og på baggrund af artens meget positive bestandsudvikling i Jylland de seneste år.
- Rørdrum, da der er en mindre, men stabil ynglebestand inden for området, og fordi arten har haft en meget positiv bestandsudvikling i Danmark de seneste år

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- Tør hede, våd hede, surt overdrev, højmose, nedbrudt højmose, hængesæk, brunvandet sø og lobeliesø på grund af, at laveste eller højeste ende af tålegrænseintervallet for N-deposition er overskredet, samt på grund af tilgroning.
- Riggær og kildevæld på grund af tilgroning, fragmentering, og på grund af, at laveste ende af tålegrænseintervallet for kvælstofdeposition er overskredet.
- Blank seglmos på grund af truslerne mod levestederne (riggær og kildevæld).
- Fiskeørn på grund af den meget lille og sårbare bestand
- Næringsrig sø på grund af for stor belastning med næringsstoffer (både luftbåren og tilførsel med overfladevand og dræn samt fosforfrigivelse fra bunden m.v.)
- Stilkegekrat og elle- og askeskov som følge af, at kvælstofbelastningen fra luften overskrider højeste ende af tålegrænseintervallet for næsten hele skovarealet.

Prognosen er ukendt for:

- Stor vandsalamander, på grund af utilstrækkelig viden om artens forekomst i området
- Damflagermus. Arten er observeret inden for området ved punktovervågning, men bestand og bestandsudvikling kendes i øvrigt ikke.
- Stor skallesluger på grund af meget fluktuerende bestande i området.
- De ikke kortlagte terrestriske naturtyper og søer i området.

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden. Da der endnu ikke er udviklet et tilstandsvurderingssystem til brug for vurdering af areal og tilstand af levestederne for fuglearterne, er fastsættelse af målsætningen for de enkelte fuglearter på udpegningsgrundlaget sket på baggrund af en vurdering af, om størrelsen og kvaliteten af levestedet kan rumme bestanden, og ikke på om bestanden rent faktisk er til stede. De i planen angivne bestandsstørrelser er fastsat på baggrund af den officielle danske indmelding til EU..

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

Hjerl Hede, Flyndersø og Stubbergård Sø

- *Det overordnede mål for området er:* Flyndersø, Stubbergård Sø og de øvrige større søer i området udgør sammen med de terrestriske naturtyper et stort, sammenhængende og varieret naturområde, der rummer både ekstensivt drevne lysåbne arealer, skove med lang kontinuitet og velbevarede højmoser.
- Flyndersø, Stubbergård Sø og de øvrige større søer i området opnår god naturtilstand. Dette forudsætter en forbedret vandkvalitet. Søerne og omgivelserne sikres som gode levesteder for sjældne ynglefugle som fiskeørn og rørdrum, såvel som for vigtige forekomster af trækfugle som stor skallesluger. En stabil god tilstand på naturtyperne tør og våd hede, samt sure overdrev er med til at fremhæve landskabselementerne i istidslandskabet.
- I Natura 2000-området er der derudover specielt fokus på de truede mosetyper højmose og rigkær, samt stilkege-krat, der i området udgør en meget stor andel (11 %) af arealet med naturtypen på biogeografisk niveau. Stilkege-krattet er af oprindelig dansk herkomst og sikres god-høj skovtilstand. Krattet udvides på sigt i området ved naturlig succession efter en konkret afvejning. Damflagermus er international ansvarsart, og det prioriteres, at arten som minimum har gode fourageringsmuligheder i området. Ligeledes prioriteres kildevæld og rigkær som levesteder for blank seglmos, der har nationalt og biogeografisk vigtige bestande i området. Arealet af levesteder for arten søges øget, og der opnås eller sikres høj naturtilstand på arealerne.
- Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Natura 2000 området:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. Navnlig for skovnaturtyperne kan der være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til arealmålet.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for stor vandsalamander, damflagermus, odder, fiskeørn, rørdrum og stor skallesluger stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder. For blank seglmos betyder det, at artens levesteder skal kunne danne grundlag for opretholdelse af levedygtige bestande med mulighed for genudveksling mellem delpopulationer, samt nyetablering af delpopulationer.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *Arealet med den prioriterede naturtype kildevæld, samt rigkær som er levested, tidligere levested og potentielt levested for den sjældne bilag-II art blank seglmos målsættes højt (naturtilstand I) og det lysåbne areal øges ved rydning af opvækst.*
- *Arealet med den prioriterede naturtype højmos samt hængesæk målsættes højt. Arealet med højmos søges udvidet gennem gendannelse af forudsætningerne for, at nedbrudt højmos kan udvikle sig til sekundær aktiv højmos.*
- *Arealet med den prioriterede skovtype stilkege-krat målsættes højt og udvides om muligt ved naturlig succession. Det undersøges, om anvendelsen af gamle driftsformer med fordel kan anvendes i området.*

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

Arealet med stilkege-krat øges ved naturlig succession på arealer uden habitatnatur eller eventuelt på bekostning af mindre arealer med tør hede - efter en nærmere og konkret vurdering af arealets naturkvaliteter. Afhængigt af konkret omfang og placering kan udvi-

delse af stilk-egekrattet kræve behandling i fredningsnævnet. Denne naturlige dynamik mellem hede og krat kan ske under forudsætning af, at det samlede areal af tør hede opretholdes på nationalt biogeografisk niveau.

Den truede naturtype, aktiv højmose prioriteres frem for nedbrudt højmose. Den ønskelige situation er, at hydrologien i de pågældende områder bedres, således at tørvedannelsen får gunstige vilkår, og der over tid dannes sekundær aktiv højmose og nedbrudt højmose forsvinder.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet, der bygger på de 4 sigtelinjer, beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovspligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven, der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til naturtyperne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*
- 1.2 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i våd hede, højmose, nedbrudt højmose, hængesæk, kildevæld, rigkær, og lobelie-sø, samt på levesteder for blank seglmos. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne.*
- 1.3 *De terrestriske naturtyper skal sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje.*
- 1.4 *I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift i skovnaturtyper (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtigelsen, dette primært på arealer, som i forvejen i en længere periode har haft minimal eller ingen hugst. Det undersøges, om anvendelsen af gamle driftsformer med fordel kan anvendes i området.*
- 1.5 *Der sikres velegnede levesteder for odder, damflagermus, stor vandsalamander, fiskeørn, rørdrum og stor skallesluger.*
- 1.6 *Der sikres levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser for rørdrum, fiskeørn, odder, og damflagermus. Nogle af landets væsentligste overvintringslokaliteter for damflagermus ligger inden for Natura 2000 område 39: Mønsted og Daugbjerg Kalkgruber og Mønsted Ådal. Disse overvintringslokaliteter sikres gennem Natura 2000-planen for dette område.*
- 1.7 *Invasive arter bekæmpes og deres spredning forebygges så vidt muligt og vha. bedst kendte metode..*

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

Natura 2000 plan

- 2.1 *Forekomsterne af kildevæld, rigkær og levesteder for blank seglmos søges udvidet og sammenkædet, hvor de naturgivne forhold gør det muligt.*
- 2.2 *Arealet med stilkege-krat sikres og udvides om muligt efter en konkret vurdering.*

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 *Skovnaturtyper sikres. Der kan være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovtype.*
- 3.2 *Ynglepladser for rørdrum og fiskeørn sikres mod ødelægelse og unødvendig forstyrrelse.*
- 3.3 *Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, sikres mod ødelæggelse.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 *Arealer med våd hede, surt overdrev og rigkær sikres god-høj tilstand.*
- 4.2 *Arealet med højmose sikres og søges udvidet gennem genopretning af nedbrudt højmose til sekundær aktiv højmose.*

Forslag mulige til virkemidler

Kommunalbestyrelserne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand. Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

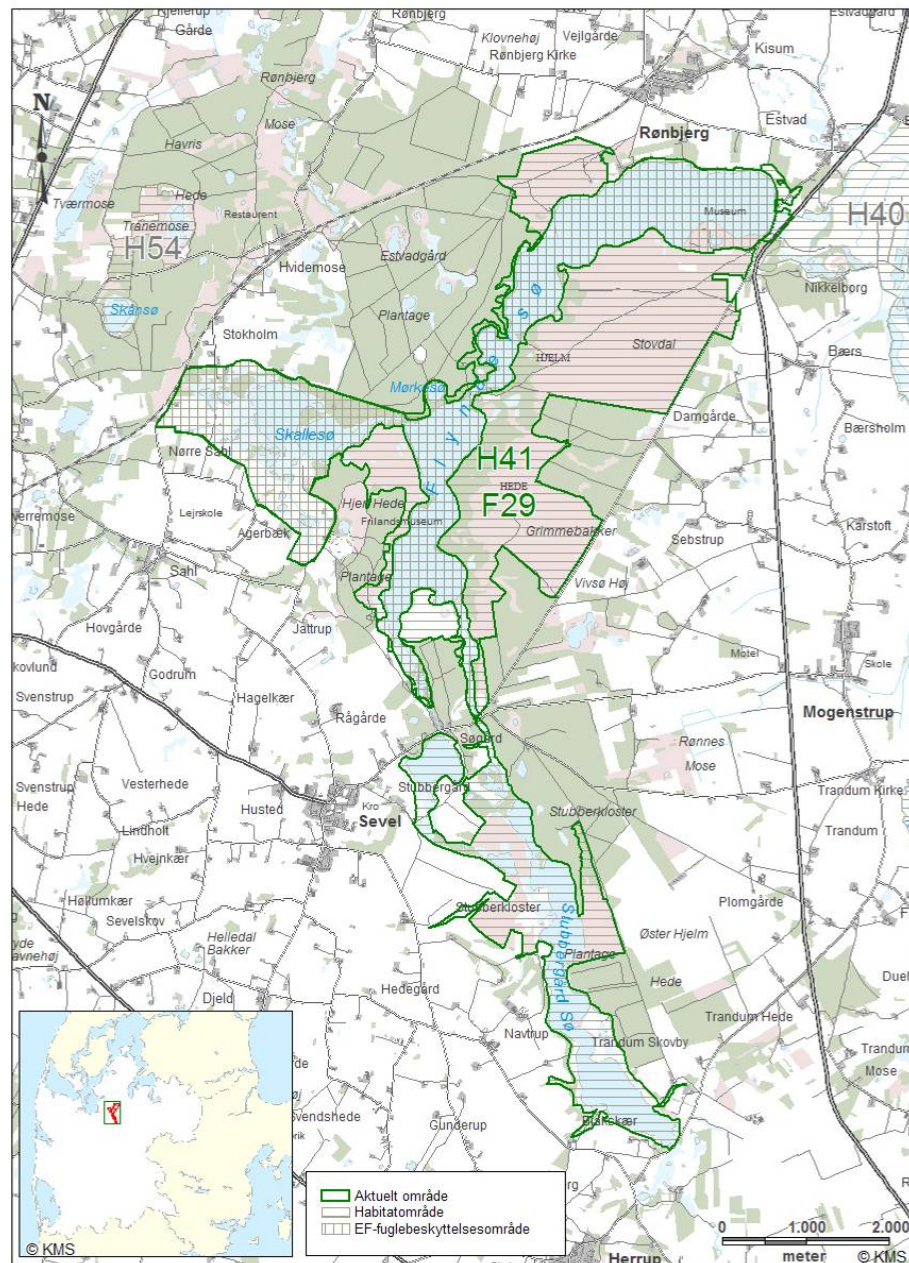
Planlagt indsats efter vandplanen, der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt være afdækket i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af Bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. 41

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning



Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H 41 (vandret skravering) og fuglebeskyttelsesområde F 29 (lodret skravering). Andre Natura 2000-områder er vist med grå afgrænsning og skravering.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det pågældende Natura 2000-område.

Se [Naturstyrelsens hjemmeside](#) – under opslag om plan for dette Natura 2000-område

Bilag 2 indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund heraf blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007.

Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme

tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sortterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen
Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. N41 Hjelm
Hede, Flyndersø og Stubbergård Sø

- kan læses på Naturstyrelsen hjemmeside, se [Naturstyrelsens hjemmeside](#) under opslag om plan for dette Natura 2000-område



Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk